

Katarina Germšek, Osnovna šola Miklavž na Dravskem polju, Miklavž na Dravskem polju

OBRAVNAVA KNJIŽEVNEGA BESEDILA S SODELOVALNIM UČENJEM IN VKLJUČENIMI ELEMENTI FORMATIVNEGA SPREMLJANJA

↳ V prispevku želimo prikazati obravnavo književnega besedila s sodelovalnim učenjem in vključenimi elementi formativnega spremljanja. Učenci individualno preverjajo svoje predznanje in oblikujejo cilje obravnavanega sklopa. Po branju besedila učenci v skupini ali v paru govorijo o svojih doživetjih prebranega. Po pogovoru v skupini sledi pogovor na ravni razreda. Z diferenciranimi vprašanji o besedilu učenci najprej samostojno iščejo odgovore v besedilu in jih v skupini dopolnjujejo. Učenci zabeležijo nova spoznanja in znanja in ovrednotijo delež doseženih ciljev.

Uvod

V prispevku bo opisana izvedba 90-minutne učne ure, v kateri so učenci obravnavali pesem Borisa A. Novaka z naslovom Zzzbudilka. Uporabljali smo metodo razlage pri načrtovanju ciljev, vodenega razgovora pri vsebinski in oblikovni analizi pesmi, poslušanja med branjem pesmi, branja, dela z besedilom, kajti učenci so pesmi individualno zapisovali. Učenci so delali individualno, ko so zapisovali pesem in pisali povratne informacije, v paru, ko so vrednotili sošolca, v skupinah, ko so delali po postajah, in sodelovalno, ko so obravnavali pesem. Od didaktičnih strategij smo uporabili interpretativno branje pesmi, oblikovanje miselnega vzorca za prikazovanje predznanja, dopolnjevanje podatkov pri predznanju, uporabo barvnih smeškov za preverjanje sprotnega razumevanja ter dve zvezdici in eno željo, ki so jih učenci pisali kot povratne informacije sošolcu. Diferenciacija je potekala s podvprašanji pri vodenem razgovoru, z odgovarjanjem na vprašanja različnih taksonomskih stopenj, s primerom verza pri tvorjenju pesmi. Med obravnavo učne ure smo želeli doseči, da učenci: doživljajo, razumevajo pesemska besedila, opazujejo ponavljanja posameznih glasov, zaznavajo, razumevajo in poimenujejo poosebitev/poosebljanje, ustvarjajo zvočno učinkovite, zanimive kombinacije besed, ustvarjajo rime, tvorijo nenavadne besedne zveze, vrednotijo zmožnost ustvarjanja zvočno učinkovitih, zanimivih kombinacij besed, rimanih verzov, nenavadnih besednih zvez in poznajo, razumejo ter pravilno uporabljajo poosebitev/ponavljanje.

Sodelovalno učenje in formativno spremljanje

Sodelovanje je kompetenca 21. stoletja, ki je nujna za ohranjanje socialnih in družbenih odnosov. Timski projekti so na svetovni ravni nekaj vsakdanjega, zato moramo tudi naše učence pripravljati in jih učiti sodelovati.

Sodelovalno učenje je učenje v majhnih skupinah, v katerih zastavimo delo tako, da obstaja pozitivna povezanost med člani skupine, ko skušajo s pomočjo neposredne interakcije pri učenju doseči skupen cilj. Pri tem skupinskem delu pa se ohrani tudi odgovornost vsakega posameznega člana skupine (Peklaj 2001).

Pri sodelovalnem učenju je v ospredju aktivna vloga učencev, ki ne poslušajo učiteljeve frontalne razlage, ampak so sami aktivni in dejavni. Delo poteka v skupinah - najuspešnejše so skupine s štirimi člani, skupine so po navadi heterogene. Pomembno je, da so naloge v skupini diferencirane in vsak član skupine opravlja svojo delo, za katero mora čutiti odgovornost. Prvi pogoj za razvijanje veščine sodelovanja je delov paru ali skupini, od učencev se morajo zahtevati skupne odločitve, skupaj morajo sprejemati strateške odločitve o vsebini, procesu ali končnem rezultatu njihovega dela in njihovo delo mora biti soodvisno. Za uspešno sodelovalno učenje moramo upoštevati pet osnovnih načel, ki niso nujno prisotna v vsaki sodelovalni učni uri, vendar najbolj opredeljujejo sodelovalno učenje (prav tam). Ta načela so: delo v skupinah, pozitivna soodvisnost članov skupine, odgovornost posameznega člana skupine, sodelovalne veščine, ustrezna struktura naloge (prav tam). Uspešnost sodelovalnega učenja se kaže v povezanosti posameznikov in skupnemu strmenju k istemu cilju.

Formativno spremljanje je bilo razvito z namenom, da bi: motiviralo učence, spodbujalo razumevanje ciljev in kriterijev uspešnosti, pomagalo učencem pri napredovanju, da bi učenci razvili zmožnosti za samoocenjevanje. Učenci naj bi bili v celoti vključeni v proces učenja in bili zmožni ocenjevati svoj napredek, kar je tudi ključno za vseživljenjsko učenje (Holcar Brunauer 2014). Formativno spremljanje temelji na šestih elementih, in sicer na: preverjanju predznanja, načrtovanju ciljev in kriterijev uspešnosti, dejavnostih - dokazilih, povratni informaciji, vrstniškem sodelovanju in vrednotenju ter samovrednotenju. Vsak od elementov prispeva k celostnemu napredku učenca. Preverjanje predznanja se odvija pred obravnavo določenega sklopa, kajti učitelj preveri, koliko učenci znajo, katerim temam/ciljem mora posvetiti več pozornosti in katerim manj in tako načrtuje ure. Z načrtovanjem ciljev usmerimo učenčevo učenje k določenim ciljem in zato učenci bolj zavestno in poglobljeno obravnavajo učne teme. Poudariti moramo, da je pomembno, da cilji izhajajo iz učnega načrta, vendar so zapisani v »učenčevem« jeziku. Cilj vsakega učenca (človeka) je biti uspešen, zato merila/kriteriji uspešnosti izhajajo iz ciljev in jih morajo učenci razumeti. Ko razumejo, kaj morajo narediti, da bodo uspešni, je delo lažje, saj stremijo k uspešnosti. Dejavnosti - dokazila so rezultat vsake učne ure, največkrat so dokazi materialni (pisne naloge, zapisi), ker so tudi najučinkovitejši. Učenec, ki pogleda svoje dokaze o učenju za nazaj, lahko takoj opazi svoj napredek. Povratna informacija je pri formativnem spremljanju bistvenega pomena, saj učencu pove, na kateri stopnji znanja/razumevanja/napredka je. Pri dajanju povratnih informacij moramo biti osredotočeni na učenčev dokaz o učenju in ne na osebo (učenca), ki je v procesu učenja. Prav tako kot snov je tudi povratna informacija diferencirana, uspešnejši učenci potrebujejo morda samo spodbudo, manj uspešni pa več pomoči, zato mora učitelj znati presoditi, kakšne povratne informacije bo dal. Vrstniško sodelovanje in vrednotenje je sodelovalna veščina, s katero sošolec sošolca ovrednoti, mu zapiše povratno informacijo, ga hkrati lahko pohvali in po-

nudi predlog za izboljšavo. Samovrednotenje je zadnji element formativnega spremljanja, pri katerem učenec mora razmišljati o svojem znanju, napredku in tudi presoditi, na kateri stopnji je. Od učenca zahteva največ miselne aktivnosti, ker se mora učenec pri tem osredotočiti na načrtovane cilje, kriterije uspešnosti in svoje delo.

Prednost formativnega spremljanja je v tem, da učitelj spremlja učenca skozi celoten proces pridobivanja znanja, napredovanja, ne le skozi gole rezultate preverjanja in ocenjevanj (Čadež 2010).

Obravnava pesmi Zzzbudilka

Kot uvodno motivacijo sem glasno prebrala pesem Borisa A. Novaka *Prebesedimo* ... Nato sem vodila pogovor z učenci. Postavljala sem vprašanja, kot npr. Katere vrste besedilo sem prebrala?, Kako to veste?, Kaj pa je pesem? ipd. Učenci so sodelovali v pogovoru in na takšen način ponotranjili temo učne ure. Sledila je napoved ciljev, in sicer: ponovili bomo, kaj je značilno za pesništvo, odgovorili bomo na vprašanja o pesmi, opazovali bomo ponavljanja glasov in kaj pesnik doseže s tem, spoznali bomo, kaj je to posebitev ali poosebljenje in jo tudi sami napisali, po navodilih bomo napisali svojo pesem, oblikovali bomo kriterije/merila za vrednotenje napisanih pesmi, drug drugemu bomo vrednotili pesmi in ovrednotili bomo svoje učenje.

Obravnavo učne teme sem začela s šaljivo projekcijo (pes + mica = pesmica) in vprašanjem »Ali se strinjate, da je to pesem? Ali tako nastane pesem?«. Učenci so odgovarjali na vprašanja, njihovi odgovori so bili vodilo k nadaljevanju učnega procesa. Zastavljala sem še vprašanja, kot npr. Kako pa nastane pesem?, Kaj vse že vemo o tem? Ker imajo učenci že predznanje o pesmi in pesništvu, sem podala navodilo za delo, da bodo v skupini potovali od postaje do postaje. Za vsako postajo bodo imeli približno minuto časa. Na postaji je list z naslovom Pesem in pesništvo. V skupini se posvetujejo, kaj vedo o pesmi in pesništvu, nato en član v skupini zapiše ugotovitve. Vsaka skupina piše s svojim pisalom. Po postajah krožijo tako dolgo, da se vrnejo na svojo začetno postajo. Po končanem delu je vsaka skupina najprej ugotovila, koliko so znali sami, koliko so jim dodali sošolci in ali je vse prav napisano. Nato so poročali tako, da je vsaka skupina prebrala eno značilnost, ki jo je imela zapisano na listu.

Po interpretativnem branju pesmi sem vodila pogovor z učenci, ali je pesem pritegnila njihovo pozornost. Spraševala sem jih, zakaj (ne), zanimalo me je, kaj oz. kdo je nastopal v pesmi ... Po kratkem pogovoru so odprli berila in tiho prebrali pesem. Naročila sem jim, naj neznane besede poudarjajo. Po tistem branju sem enega učenca prosila, da pesem glasno in doživeto prebere. Nato sem jih vprašala, ali so našli kakšno besedo, ki je ne razumejo. Nerazumljive besede smo razložili. Sledila je osrednja obravnava teme, ki je potekala s sodelovalnim učenjem. Učencem sem razdelila liste z diferenciranimi vprašanji, s pomočjo katerih so obravnavali pesem. Vsak član skupine je moral odgovoriti na svoje vprašanje. Med individualnim odgovarjanjem na vprašanje oz. reševanjem naloge so na rob mize nastavljali barvne smeške, s čimer sem sprotno preverjala razumevanje učencev. Zelenega smeška nastavi učenec, ki ne potrebuje moje pomoči, rumenega tisti, ki potrebuje kakšen namig, in rdečega tisti, ki potrebuje več usmeritev.

Nato so se učenci iz matične skupine preselili v ekspertno skupino, kjer so si izmenjali vprašanja in odgovore, se pogovorili o vprašanjih in dopolnili pomanjkljivosti pri odgovorih. Učenci so odgovore dopolnjevali z drugimi barvami, tako da je jasno viden učenčev odgovor in odgovor drugih. Na tak način so lahko presojali, ali je bil njihov odgovor sprejemljiv, pomanjkljiv ali napačen. Ko so se učenci vrnili v matične skupine, so si prebrali odgovore in se pripravili na sintezno nalogo. Sintezo so naredili tako, da so v skupini odgovorili na vprašanje: Kakšna je torej zzzzbudilka? in Čigave lastnosti ji je pripisal pesnik?

Učenci so v začetku ure ponovili značilnosti pesmi in ugotovili, da ima pesem rime, verze ... Vodila sem pogovor o obliki pesmi z naslednjimi vprašanji: Koliko kitic ima pesem?, Ali ima pesem rime?, Preberite kakšno rimo., Zakaj v naslovu piše Zzzbudilka in ne budilka?, Kakšna je razlika med zzzbudilko in »navadno« budilko?

Glavni cilj ure je bil, da učenci poznajo, razumejo in uporabljajo izraz poosebitev, tako smo želeli doseči, da učenci s pomočjo pesmi ta termin prepoznajo in ga razumejo. Podala sem navodilo, da bomo natančneje pogledali, kakšna je budilka v pesmi. Učenci so iz pesmi individualno izpisali besede, ki opisujejo budilko. Izpisane besede so primerjali s sošolci in svoje odgovore dopolnili z drugo barvo. Poročali so na način, da je ena skupina prebrala zapisane lastnosti, drugi so po potrebi dopolnjevali. Z vodenim pogovorom so učenci ugotovili, da ima budilka človeške lastnosti. Ker sem želela učence privedi tudi do drugega termina (poosebljenje), sem jih spraševala, kako bi lahko poimenovali to značilnost – po osebi in čemu vse lahko da pesnik človeške lastnosti. Nato so oblikovali zapis v zvezek; zapisali so tudi definicijo poosebitve/poosebljenja.

Drugi del ure je bil namenjen uporabi termina v praksi, zato so učenci morali samostojno pisati pesem. Cilj učne ure je bil ustvarjati zvočno učinkovite, zanimive kombinacije besed, ustvarjati rime verze in tvoriti nenavadne besedne zveze, zato so dobili strukturirana navodila za tvorbo pesmi. Na list so zapisali dvokitično pesem z naslovom Rrradiator, v kateri so uporabili eno rimo, vsaj eno ponavljanje glasov in vsaj eno poosebitev. Diferenciacija učnega procesa je potekala tako, da sem učencu s posebnimi potrebami pomagala z izhodiščnim verzom. Pred pisanjem smo oblikovali kriterije uspešnosti. Zastavila sem jim vprašanje, kdaj bo vsak od njih uspešen pri pisanju pesmi. Ugotovili so, da moramo upoštevati navodila, tako smo iz navodil izpeljali kriterije uspešnosti. V fazi samostojnega ustvarjanja so učenci tvorili pesem z rimo, posnemanjem glasov in poosebitvijo. Ko so končali s pisanjem, so si zamenjali list s sošolcem in drug drugemu zapisali povratno informacijo (dve zvezdi, ena želja) o tem, ali je sošolec uspešno napisal pesem. Uporabili so tehniko formativnega spremljanja dve zvezdi in ena želja, pri čemer dve zvezdi pomenita, da učenci napišejo dve pozitivni stvari o določeni temi glede na kriterije, ena želja pa je predlog sošolcu za izboljšavo. Kasneje sem pozvala nekatere učence, da so prebrali pesem in sošolčevo povratno informacijo. Skupaj smo pokomentirali uspešnost zapisane pesmi.

Za zaključek sem učence vprašala, ali smo dosegli cilje, ki smo si jih zastavili. Cilje sem projicirala, da so jih lahko prebrali. Sproti so tudi razlagali, na kakšen način je bil določen cilj dosežen. Evalvacija učne ure je potekala s pomočjo treh barv. Po učilnici smo razporedili kvadrate bele, rdeče in

črne barve, učenci so se postavili k različnim barvam in glede na svoj položaj evalvirali učno uro. Učenci, ki so se postavili k beli barvi, so povedali dejstva, cilje, ki so se jih naučili pri uri, pri rdeči barvi so govorili o svojih čustvih in počutju med uro, pri črni barvi pa so učenci povedali, kaj bi pri minuli uri spremenili.

Sklep

Učna ura je bila izpeljana tako, kot je bila predvidena - dosegli smo cilj, da učenci poznajo, razumejo ter pravilno uporabljajo poosebitev. Na začetku ure so spoznali cilje učne ure in jih ob koncu tudi evalvirali. S sodelovalnim učenjem, z obliko sestavljanke, so obravnavali pesem Borisa A. Novaka Zzzbudilka in jo vsebinsko ter oblikovno razčlenjevali. Sintezno nalogo so delali v matičnih skupinah in tako ugotovili, da tistemu, kar ima človeške lastnosti, rečemo poosebitev. Učenci so samostojno oblikovali kriterije za uspešno napisano pesem ter samostojno napisali pesem. Drug drugemu so dajali povratne informacije in drug drugega vrednotili. Zaključujemo, da je obravnava umetnostnega besedila s sodelovalnim učenjem in vključenimi elementi formativnega spremljanja uporaben način obravnave umetnostnega besedila, pri čemer so učenci aktivni in istočasno že zaznavajo svoj napredek.

POVZETEK

Prispevek prikazuje obravnavo umetnostnega besedila v 90-minutni učni uri z uporabo aktivnih metod poučevanja, tj. sodelovalnim učenjem in elementi formativnega spremljanja. Iz prispevka je razvidno, da so učenci preverjali svoje znanje, oblikovali cilje učne ure, dokazovali svoje razumevanje obravnavane snovi, samostojno tvorili pesem, sestavljali kriterije uspešnosti in vrednotili sovrstnika. Učenci so s svojim aktivnim učenjem dosegli zastavljene cilje učne ure.

Ključne besede: sodelovalno učenje, umetnostno besedilo, Boris A. Novak, formativno spremljanje.

Literatura

- Čadež, Saša, 2010: Iz labirinta poučevanja - po stopinjah razredničarke Miše. *Educa*, 20 (1). 38-56.
- Holcar Brunauer, Ada, 2014: Formativno spremljanje znanja. [Pridobljeno 9. 6. 2016.] Dostopno na: http://www.zrss.si/pdf/250414102957_4__gradivo_-_ada_holcar_brunauer.pdf.
- Kerndl, Milena, 2016: *Sodoben pouk (književnosti) in razlike med učenci*. Murska Sobota: BoMa.
- Komljanc, Natalija, 2004: Vloga povratne informacije v učnem procesu. *Sodobna pedagogika*, 55 (1). 140-152.
- Peklaj, Cirila, 2001: *Sodelovalno učenje ali kdaj več glav več ve*. Ljubljana: DZS.
- Wiliam, Dylan, 2013: Vloga formativnega vrednotenja v učinkovitih učnih okoljih. V S. Sentočnik (ur.), *O naravi učenja*. Ljubljana: ZRSŠ.